

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37

Nisan 2015 April 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ORTAÖĞRETİM TARİH DERS KİTAPLARININ ÖĞRENCİLERİN GELİŞİM DÜZEYİNE UYGUNLUĞUNUN İNCELENMESİ

A RESEARCH ON CONFORMITY OF SECONDARY LEVEL HISTORY TEXTBOOKS PERTINENT TO STUDENTS DEGREE OF DEVELOPMENT

Betül ASLAN*

Osman OKUMUŞ**

Yasemin KOÇOĞLU***

Öz

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli yardımcı materyallerinden biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğrencinin zihninde oluşturmaya çalıştığı bilginin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bireylerin gelişim dönemlerine ve öğrenme düzeylerine uygun hazırlanmaları bireylerin gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır. Özellikle ortaöğretim öğrencilerinin çalkantılı bir dönem olan ergenlik döneminde oldukları göz önüne alınırsa ders kitaplarını hazırlama işi daha bir önem kazanmaktadır. Bu yüzden ders kitapları öğrencilerin sağlıklı gelişimi için dikkatlice hazırlanmalıdır. Araştırmanın amacı Ortaöğretimde okutulmakta olan Tarih ders kitaplarını öğrencilerin gelişim özelliklerine (bilişsel, dil, kişilik, ahlak, sosyal) göre incelemek ve alanyazına bu konuda katkı sağlamaktır. Bu kapsamda çalışma temel bir araştırma olup tarama modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak, ortaöğretim tarih ders kitaplarının genel anlamda iyi hazırlandığını ancak öğrencilerin özellikle bilişsel gelişim düzeyine uygunluğu açısından önemli eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim Tarih Ders Kitapları, Gelişim Dönemleri.

Abstract

Textbooks are one of the most ancillary materials of educational activities. Textbooks constitute dramatically the information which students try to create in their mind. Therefore preparation of these books suitably for individuals development period and level of learning provide significant contributions. Especially secondary school students are in their adolescence period. So this condition should be taken into consideration. It is important that textbooks should be prepared carefully for healthy growing. The purpose of this research is analyzing the history textbooks. According to students characteristics of development (cognitive, language, personality, morality and social) which are taught at secondary level education and making contribution to literature in this regard. In this context, this study is a basic research and the screening model is used. As a result it is determined that secondary level history books are well prepared generally but there is significant deficiencies in terms of conformity of students level of cognitive development.

Keywords: Secondary School History Textbooks, Developmental Periods.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca varlığını sürdüren eğitimin (Gelişli, 2006: 264) pek çok tanımı yapılmıştır (Şimşek, 2008: 1). Öyle ki insanların eğitimle ilgilenmeye başladıkları günden beri eğitimi tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir (Çıkılı, 2006: 2). Fakat girift bir yapısı olduğundan dolayı eğitimin tanımını yapmak pek de kolay olmamıştır (Kale, 2007: 4). Şimdiye kadar yapılan eğitim

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi, betula@atauni.edu.tr

** Okt., Aksaray Üniversitesi, Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu Meslek Yüksekokulu, osmanokumus@aksaray.edu.tr

*** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi, y.erdogan@atauni.edu.tr

tanımlarında eğitimin “davranış değiştirme süreci olduğu” üzerinde önemle durulmuştur (Oktay, 2007: 2). Buna göre eğitim bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Kale, 2007: 5). Akyüz ise eğitimin tanımını “Kişinin zihni, bedeni, duygusal ve toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen doğrultuda geliştirilmesi ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür” şeklinde yapmıştır (2013: 2). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere eğitimin en önemli fonksiyonu bireylere istendik davranışlar kazandırarak onları topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Bu noktada da eğitim, gerek planlanmasında gerekse de uygulanmasında pek çok faktörün göz önünde bulundurulması gereken geniş bir faaliyet alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun her türlü beklentisi öğrenciye aktarılırken aynı zamanda da öğrencinin her türlü beklenti ve ihtiyaçları da karşılanmalıdır.

Kişilerin belli yaşlarda kazanması gereken belli gelişim görevleri bulunmaktadır. Toplumların geleceğinin sağlıklı bireylere teslimi için eğitimde bu gelişim özelliklerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Özellikle öğrencilerin gelişim özelliklerini bilmek ve buna uygun eğitim ve öğretim süreci geliştirmek hem öğrenciler hem öğretmenler hem de toplum için faydalı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Davranış değiştirme mühendisi olarak bilinen öğretmenlerin etkili öğrenmeyi sağlayabilmeleri için farklı yaş ve gelişim dönemlerinde bulunan öğrencilerin özelliklerini bilmeleri ve öğrenme-öğretme ortamını buna uygun olarak hazırlamaları gerekir. Çünkü okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim çağındaki bireylerin konuşma, düşünme, problem çözme biçimleri, sosyal, duygusal ve psiko-motor gelişim özellikleri birbirinden farklıdır (Senemoğlu, 2011: 2). Dolayısıyla her bir öğrenci grubunun ihtiyacına göre eğitim yapmak sağlıklı bir eğitim için gereklidir. Öğrencilerin gelişim özelliklerinin bilinmesi öğretmenler açısından eğitim programlarının etkili bir biçimde uygulanmasını; öğrencilere kaliteli bir öğrenme-öğretme süreci ve eğitim ortamı hazırlayabilmek ve etkili sınıf yönetimi yaklaşımı sergileyebilmek açısından oldukça önemli bir durumdur. Öğrenci bilişsel gelişim açısından hangi yaşta soyut kavramları anlayabilir? El becerileri ile ilgili etkinlikleri yapabilecek olgunluğa kaç yaşında erişir? Sosyal gelişim açısından farklı yaşlardaki öğrencilerin özellikleri nelerdir? Bu ve benzeri soruların cevapları bilindiği takdirde etkili ve verimli bir öğrenme süreci gerçekleşmiş olur (Aydın, 2009: 47-48).

Ayrıca aynı gelişim döneminde bulunan bireylerin de hem kalıtım hem de çevre faktörünün etkisiyle gelişim özellikleri farklılıklar gösterir. Yani gelişimde bireysel farklılıklar mevcuttur. Bu nedenle öğretmenlerin fiziksel, psikososyal, bilişsel ve ahlak gelişim özelliklerini iyi bilmeleri gerekmektedir (Senemoğlu, 2011: 2).

Türkiye’de tarih öğretiminde öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması konusunda yapılan çalışmalar II. Dünya Savaşı yıllarına rastlamaktadır. 1939 yılında Kemal Kaya “Çocuğa Uygun Tarih Tedrisatı” adlı eseri Alman eğitimci Eric Andraess’in “Kind, Geschichte, Geschichtsunterricht” adlı eserinden tercüme etmiştir. 1941 yılında ise Fuat Baymur “Tarih Öğretimi” adlı çalışmasında öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin tarih öğrenmeleri üzerindeki etkisini ele almıştır (Alaslan vd., 2012: 204).

Fuat Baymur’a göre çocuğun tarih karşısındaki durumu hakkında bilgi sahibi olmak tarih dersleri için büyük öneme sahiptir. Çünkü böylece farklı gelişim basamaklarındaki çocukların ruhsal durumlarına göre hangi konuların ne şekilde verileceği tespit edilir. (Baymur, 1945: 21-22).

Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Ruhbilim Öğretmeni Ziya Talat da tarih öğretiminde öğrencilerin yaş, pedagojik durum ve duygularının dikkate alınması gerektiği üzerinde önemle durmuş ve konuyla ilgili şunları dile getirmiştir:

“Bütün ders müfredatlarında olduğu gibi tarih ders müfredatında da öğrenciler cansız bir varlık olarak düşünülmemekte, öğrencinin zihni gelişimi ve yaşı dikkate alınmadan program hazırlanmaktadır. Bu da derslerde verimi düşürmektedir. Çocuklar ilk ve ortaokulda gözleriyle gördüklerine ve kulaklarıyla işittiklerine inanır, lisede ise hisler ve duygularla hareket eder. Bu açıdan ortaokul müfredatındaki aynı konuların lisede de genişletilerek tekrarlanması doğru değildir...”

Ziya Talat’ın bu sözleri Piaget’nin bilişsel gelişim kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Talat’a göre öğrencinin gelişimine uygun müfredat hazırlanmadığı için öğrenciler soyut bir ders olan tarihi anlamakta zorluk çekmektedir. (Alaslan vd, 2012: 201-202).

Eric Andraess de tarih öğretiminin çocuktaki tarih kavramının gelişimine paralel bir şekilde ilerlemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Andraess'e göre tarih öğretiminin kapsadığı konuların çocuğun psikolojik bünyesine uyup uymadığına dikkat edilmelidir. Çünkü insan sadece içinde bulunduğu döneme uyan şeyleri anlayabilir. Çocukta kronolojiyi kavrama derece derece meydana gelir ve önce mekân, sonra zaman kavramı oluşur. Çocukta tarih kavramına dair gelişme basamakları bulunmaktadır ve tarih konuları bu basamaklara göre çocuğa verilmelidir. Buna göre birinci basamak 3 yaşından 8 yaşına kadar süren masal yaşıdır. Bu dönemde çocuğun hayal gücü çok kuvvetlidir; her şeyden her şey yapabilir. İkinci basamak ise Robenson yaşıdır. 8 ve 12 yaşları arasındaki çocukları ihtiva eder. 9-10 yaşlarında çocuk gerçek konulara daha fazla ilgi duyar. Fakat bu birdenbire realiteye sıçrama şeklinde olmaz. 11-12 yaşından itibaren çocuğa tarih konuları verilebilir. Ancak konular kronolojik olarak verilmemeli, hikâye şeklinde anlatılmalıdır. Tarih anlamada üçüncü basamak 12 yaşında başlar 19 yaşına kadar devam eder. Bu dönemde çocuklar gerçekleri araştırma ve incelemeyi çok hoşlanırlar. Farklı devirler ve farklı görüşleri birbiriyle mukayese edebilir. Olayların zamana göre sıralanışı artık zorluk göstermez. Tarihsel akışın ne demek olduğu ilk defa bu dönemde anlaşılır. Yine bu dönemde tarih öğretiminde teferruata yer verilmeli ve aynı tarih konusuna farklı bakış açılarıyla bakılmalıdır (Andraess, 1939: 9-19; Baymur, 1945: 21-24).

Konuyla ilgili 15-21 Şubat 1943 tarihinde yapılan II. Maarif Şurasında da önemli kararlar alınmış ve hazırlanacak ilkökul tarih kitaplarında uyulması gereken esaslar görüşülmüştür. Buna göre "*İlkokul ve ortaokul tarih müfredat kitapları çocuğun fikir gelişimini, ruh yapısını, millî duyu ve karakterinin olgunlaşmasını sağlayacak, tarih sevgisini uyandıracak, olayları zaman içinde kavrayacak bir değerde olmalıdır*". Alınan bu karar pedagoji bilgisi ve görüşü açısından zamanına göre oldukça ileri bir görüştür (Alaslan vd., 2012: 210).

Etkili öğrenmenin gerçekleşmesi ve öğrencilerin sağlıklı bir birey olarak topluma katılabilmeleri için öğrencinin gelişim düzeyine uygun bir eğitim yapmak gerekmektedir. Eğitim-öğretim sürecinde okul yönetiminden öğretmen davranışına, derste kullanılan yöntem ve tekniklerden kullanılan materyale kadar her faaliyette öğrencinin gelişim dönemlerine uygun bir eğitim imkânı sunmak gerekmektedir. Eğitimde öğrencilerin en çok kullandıkları ders materyali olan ders kitaplarında bu konuya dikkat etmek ayrı bir önem taşımaktadır.

Ders kitapları istenilen bilginin öğrenciye aktarılmasında sınıf içi materyal olarak önemli bir vasıta işlevi görmektedir. Aynı zamanda ekonomik bir eğitim materyali olarak ders kitapları öğretmenin en iyi yardımcısı vazifesini görmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki neden ise herhangi bir öğretim materyalinin olmaması veya zamanın kısıtlı olmasından dolayı öğretmenin hazır bilgi kaynağı olan ders kitaplarına yönelmesidir (Karabağ, 2012: 40). Ders kitapları dersin işlenişinde pratik materyallerdir. Özellikle de ders kitaplarının devlet tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması sonucu her öğrenci de bulunması kullanımını daha da kolaylaştırmaktadır. Her öğrencide bulunmasından dolayı öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğuna mutlaka dikkat edilmelidir.

Ders kitapları, öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenin ise neyi öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen kaynaklar olarak görülmektedir (Aktın, 2010: 37). Öğrencilerin derslerde istenilen davranışı kazanmasında ve öğrenme ortamına aktif olarak katılımında ders kitaplarının önemli bir rolü vardır. İyi hazırlanmış bir ders kitabı öğrencileri derse hazırlamakta ve motive etmektedir (Cankılıç, 2010: 22).

Ders kitaplarının sınıfta sözel olarak öğretmen tarafından sunulan bilginin açıklarını dolduran bir işlevi de vardır. Derste öğretmenin tam olarak anlayamayan öğrenci bireysel olarak ders kitabına başvurabilir (Karabağ, 2012: 40). Yani ders kitapları öğrenciye dersi tekrar edip kavrama imkânı sunması bakımından da önemli bir işleve sahiptir. Bu açıdan ders kitabının öğrencinin gelişim düzeyine uygun hazırlanmış olması gerekmektedir. Çünkü bu sayede ders kitabının bireysel olarak kullanımı da öğrenci açısından kolaylaşır. Bu açıdan ders kitaplarında yer alan görsellerin, konuların kavramların, ölçme ve değerlendirme sorularının gelişim özelliklerine uygunluğuna dikkat edilmelidir. Aksi takdirde etkili ve verimli bir öğrenme gerçekleşmez.

Bu özelliği ile veli için de önemli bir yeri vardır. Veli, eğitim-öğretim süreci hakkında fikir sahibi olması, eğitim-öğretimi takip edebilmesi ve gerektiğinde ise öğrenciye yardım edebilmesinde ders kitaplarının bir rehber konumunda olduğu da bir gerçektir (Cemaloğlu, 2003: 6-7). Bu bakımdan veli için de öğrencinin gelişimini görmesinde ders kitapları büyük öneme sahiptir.

Eğitim öğrencilerin topluma kazandırılması için gerekli bir süreç olup bu süreçte en önemli ders materyallerinin başında gelen ders kitaplarının öğrencilerin gelişim görevlerine uygunluğunu önemli

bir konu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu bakımdan ders kitaplarının alanyazından belirlenen çeşitli gelişim dönemlerine (bilişsel, dil, kişilik, ahlak, sosyal) uygunluğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.1. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim bireydeki akıl yürütme, düşünme, bellek ve dildeki değişimleri kapsayan bir süreç olup özellikle eğitimde ve incelememiz olan ders kitaplarında dikkat edilmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. Yirminci yüzyılın önemli bilim adamlarından Jean Piaget, bilişsel gelişimi dönemlere ayırmış ve inceleme konumuzun sınırları içinde olan bilişsel gelişim dönemine de soyut işlemler dönemi ismini vermiştir. 11 yaş ve üstü bireylerin bilimsel bir tarzda düşüncelerini test edip elde ettiği sonuçlarla akıl yürütebilir. Soyut kavramlar üzerinde düşünüp yorumlamalarda bulunabilir. Bu dönemde genç bireyler varsayımsal, geleceğe yönelik ve ideolojik sorunlarla ilgilenmektedir (Küçükkaragöz, 2009: 82-99). Bu dönemdeki kişiler soyut düşünebilme özelliğine sahiptir. Bireyler soyut düşünceleri tıpkı yetişkin bireyler gibi anlaşılır hale getirebilmektedir. Bu durum, bireylerin yetişkine eş değer kararlar aldığı anlamına gelmez yetişkine benzer bir düşünme sürecine girdiği ifade eden bir süreçtir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 155). Tarihsel düşünme, tarihi anlamak, geçmiş hakkında yorumlar yapmak, geçmişle güncel arasında köprü kurup tarih bilincinin geliştirilmesi için bir yetenek olup tarihsel gerçek ile gerçeğin birbirinden farklı olduğunu belirlemede bir düşünce biçimidir. Tarihsel düşünme ve bilişsel gelişim üzerine ilk araştırma 1967 yılında R. N. Hallam tarafından yaşları on bir ile on altı arasında değişen 100 ortaöğretim öğrencisine yapılmıştır. Bilişsel gelişim dönemlerini belli yaş dönemlerinde açıklamak kolay bir iş olmamakla birlikte bu konuda Hallam'ın yaptığı testin sonucunda öğrencilerin soyut işlemler dönemine 16.2-16.6 yaşlarında ulaştığını tespit etmiştir (Dilek, 2007: 55, 56, 68). Bununla birlikte öğrencilerde tarihsel düşünme ve bilişsel gelişimle ilgili pek çok çalışma yapılmış olup, yapılan çalışmalarda Piagetin aksine çocukların da imgeler yoluyla soyut düşünmeye yöneltilebildiği görülmüştür (Dilek, 2007: 68).

1.2. Dil Gelişimi

İnsanların içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve başka insanlarla iletişim kurabilmesi açısından dil gelişimi önemli bir işleve sahiptir. Normal olarak aynı gelişim dönemindeki insanların aynı dil gelişimi özelliklerini göstermesi beklenirken bazı çevresel ve kalıtsal faktörler nedeniyle kişilerin dil gelişimi birbirinden farklı olabilmektedir (Küçükkaragöz, 2009: 100-101). Bireyin ne yaptığını ne istediğini ve ne gördüğünü cümlelerle ifade edebilmesi dil gelişiminin ana hedeflerindendir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 85). Ders kitapları dil gelişimi açısından önemli materyallerdendir. Tarihle ilgili kavramların özellikle açıklanması gerekmektedir. Açıklama getirilmeyen kavramların öğrenciler tarafından öğrenilmesini beklemek yanlış olacaktır (Dilek, 2007: 66). Neticede dil gelişimi ile ilgili birçok kuram bulunmaktadır. Ders kitaplarında çocukların kazanmış oldukları dili geliştirici bir yol izlenmelidir. Kavramlar öğrencilerin anlayabileceği düzeyde olmalı anlaşılacak durumda olan kısımlar ise öğrencilere anlaşılır bir açıklama ile sunulmalıdır.

1.3. Kişilik Gelişimi

Kişilik genel olarak bireyi diğer bireylerden ayırt eden tutarlı bireye özgü özelliklerin bütününe verilen addır. Önemli gelişim kuramcılarında Erik Erikson, insanın kişiliğinin oluşumunda biyolojik etmenlerin yanı sıra toplumsal ve kültürel etkenlerin de belirleyici rolünün olduğunu belirtip insan yaşamını sekiz döneme ayırmıştır. İncelediğimiz dönem olan Ortaöğretim dönemi Erikson'da Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Krizi adını verdiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde genç bireylerin kendi ilgi ve yetenekleriyle uyumlu bir kimlik geliştirmesi beklenmekle birlikte kendi ilgi ve yetenekleriyle uyumlu kimlik geliştiremeyen bireylerin ise kimlik krizine girmesi beklenmektedir. Kişi bu dönemde kendine özgü bir değerler sistemi oluşturarak kişisel ve mesleki planlar yapması beklenmektedir (Can, 2009: 119-133). Bu dönemde kişi "Ben Kimim?" sorusuna cevap arayıp aitlik kazanmaya çalışmaktadır (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 52). Öğrencinin sağlıklı bir gelişim dönemi geçirebilmesi için ders kitaplarının onun kendi kimliğini oluşturmasına yardımcı olması beklenmektedir.

1.4. Ahlak Gelişimi

Ahlak bireylerin doğru ile yanlış ayırt etmesini sağlayan değerler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlaki gelişimde önemli kuramcılardan biri Kohlberg'dir. Gelenek sonrası dönemde kişilerin kendi seçtiği, üzerinde düşündüğü ahlak ilkelerine göre yargıda bulunur ve kişisel otorite oluşturduğu dönemdir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 129). Toplum içerisinde yaşanan ve yaşanması muhtemel sorunların ortadan kaldırılması için o toplumdaki bireylerin sahip olması gereken değerler vardır. Değer eğitiminde ve ahlak gelişiminde eleştirel ve yaratıcı düşünme, açık iletişim, dinleme,

girişkenlik, işbirliği, çatışma çözme gibi becerilerin edinilmesi gerekmektedir. Dört değer öğretim yaklaşımı bulunmaktadır: Telkin, değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme. Değer yaklaşımlarından neyin iyi neyin kötü olduğunu söyleyen telkin yaklaşımı genelde tercih edilmemelidir. Ders kitaplarında telkin yaklaşımının benimsenmesi genç bireylerin kendi değerlerini oluşturması amacına hizmet etmemekte ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Telkin yaklaşımının yerine bireylerin hayatlarında neyin önemli olduğunu fark etmelerini sağladığı, seçenekleri inceledikten sonra bireyin özgürce karar verdiği değer açıklama yaklaşımı; değer soruları üzerinde duygusal olmadan bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme yoluyla değerlere karar verdikleri değer analizi yaklaşımı veya öğrencilerin ikilem içerisinde bırakılıp akıl yürütmesi sağlanarak ahlaki muhakeme yaklaşımlarından biri benimsenmelidir (Gültekin, 2010: 131-133).

Tarihi öğretme iddiasındaki bir ders kitabından beklenen bir durum olarak değer aktarımı göze çarpmaktadır. Bir bilim olarak tarihe bilginin aktarımı yanı sıra değerlendirme ve yargılama vazifesi de yüklenmiştir. Bu bakımdan ideoloji ve sosyal olaylara yakınlığı ile başlı başına bir sorun merkezini teşkil etmektedir (Yediyıldız, 2003: 13). Bu bakımdan tarih ders kitaplarının yazımı ve sınıf içinde kullanımı önem kazanmaktadır. Dönemin ideolojisini ve değerlerini aktarmaya en çok imkân sağlayan ders tarih dersi olup bunun da ortaya çıkan ürün halini ders kitapları oluşturmaktadır.

Tarih ders kitaplarına kimlik oluşturma ve kimliğe uygun davranışlar sergileme kaynağı olarak da bakılmıştır (Safran, 2009: 20). Bu noktada ders kitapları istenilen kimlik çerçevesinde vatandaşa yol gösterici ve uyarıcı bir işlev de üstlendiği söylenebilir. İncelenen ders kitabında bu tip ideal vatandaşa yönelik ifadeler sınırlı da olsa yer almaktadır.

1.5. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, kişilerin grup yaşamına karşı duyarlılık geliştirebilmesi, grubun ya da kültürün üyeleriyle geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesi, onaylanabilir davranış kalıpları geliştirebilmesi sürecidir yani bir grubun üyesi ve parçası olma durumudur. Hollingshead, bireyin sosyalleşmesini açıklarken bireyin ne öğreneceğini içindeki toplumun belirlediğini; birey de sosyal davranışı sosyal organizasyonlara etkin bir biçimde katılarak bireylerle kurduğu iletişim ve etkileşim sayesinde öğrendiği ilkelerini sunmuştur (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 166). Bireylerin sosyalleşmesinde aile, okul, arkadaş çevresi önemli rol oynamaktadır. Özellikle aileden sonra en önemli sosyalleşme aracı okuldur. Öğrenciler okulda toplumun kendilerinden beklentilerini öğrenirler. Kültürel mirasın birikimi ve devamlılığını sağlamada okul önemli rol oynamaktadır (Coşgun, 2012: 5). Okullarda özellikle sosyal bilimlerle ilgili derslerin bu konuda önemli işlevi vardır.

Amaç ve Önem

Araştırmanın amacı Ortaöğretimde okutulmakta olan Tarih ders kitaplarını öğrencilerin gelişim özelliklerine göre incelemek ve alanyazına bu konuda katkı sağlamaktır. Daha önce birçok ders kitabı inceleme çalışması yapılmış olup öğrencilerin gelişim özellikleri ya dikkate alınmadığı ya da geçirtilirdiği görülmektedir. Bu noktada bir ders kitabının sadece gelişim özellikleri açısından incelenmesi gerekli görülmüştür. Bu çalışma ile yeni sistemde hazırlanan tarih ders kitapları incelenecek ve bu kitaplarda öğrencilerin gelişim özelliklerinin dikkate alınıp alınmadığı tespit edilerek alanyazına katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Çalışma, temel bir araştırma olup tarama modeli kullanılmıştır. Temel araştırmaların amacı var olan bilgilere yenilerini katmaktır. Tarama modellerindeki amaç ise geçmişte veya halen var olan bir durumu kendi koşulları içinde olduğu gibi betimlemektir (Karasar, 2013: 24, 77). Alanyazın taraması sonucu gelişim görevleri tespit edilip ortaöğretim tarih ders kitapları ve ortaöğretimde okutulan tarih derslerine ilişkin müfredat yardımıyla var olan durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnceleme sırasında genel değerlendirmeler yapılmış olup gelişim dönemleriyle ilgili tüm örneklere yer verilmemiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR: TARİH DERS KİTAPLARININ GELİŞİM ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Eğitim-öğretim sürecinde vazgeçilemeyen araçlardan biri olan ders kitapları bireyler, aileler ve toplumlar üzerinde bıraktığı etkilerden dolayı eğitim - öğretimde ve bilgi edinmede çok önemlidir (Güneş ve Çelikler, 2010: 82). Öğrencilerin derslerde istenilen davranışı kazanmasında ve öğrenme ortamına aktif olarak katılımında ders kitaplarının önemli bir rolü vardır. İyi hazırlanmış bir ders

kitabı öğrencileri derse hazırlamakta, motive etmekte ve aynı zamanda öğrencinin gelişimine yardımcı olmaktadır (Cankılıç, 2010: 22).

Ülkemizde ortaöğretim okuyan bir öğrencinin 15-18 yaş aralığında olduğunu varsayacak olursak bu yaşlardaki öğrencilerin ne yetişkin ne de çocuk olarak kabul edildikleri çalkantılı bir dönem olan ergenlik döneminde oldukları görülecektir. Bu dönemde pek çok öğrenci gelişim görevi olarak etkin olmak isteyeceklerdir (Bilgin, 2009: 68). Bu dönem Piaget'e göre "Soyut İşlemler Dönemi" içerisinde ve kişiler soyut düşünceleri kendi zihinlerinde anlaşılır hale getirerek analizleri sentezleyebilir. Birey evreni kendi deneyimlerinden yola çıkarak algılamaya çalışır. Toplumsal olaylara, gerçeklerin araştırılmasına önem verip yazılı dili de etkin bir biçimde kullanabilirler (Yapıcı ve Yapıcı, 2005: 155-157).

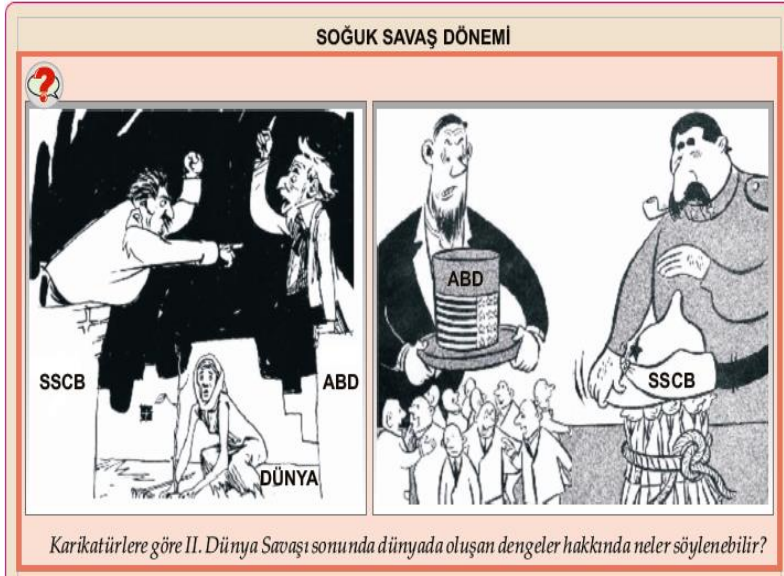
Bu özellikler incelendiğinde yeni sisteme göre hazırlanmış ortaöğretim tarih ders kitaplarının öğretmenin sınıf içi uygulamalarına göre öğrencinin derse etkin bir biçimde katılmasını sağlayacak şekilde hazırlanmıştır diyebiliriz. Ders kitabı öğrencinin ders sırasında kavradığı bilgileri kendi deneyimleri ile birleştirerek bilginin inşa edilmesine dönük bir yapıda hazırlandığı görülmektedir. Tarih derslerinin milletin geçmişine ayna tuttuğu ortadayken bu iki durumun öğrencilerin sosyal gelişimine olumlu katkılar sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Mesela, ortaöğretim 10. sınıf tarih ders kitabında birinci ünitenin ardından verilen "*Osmanlı Devleti'nin Balkanlara hâkim olmaya başlamasından sonra burada meydana getirdiği mimari eserler (cami, han, hamam, köprü, medrese) hakkında araştırma yaparak bulduğunuz eserleri tanıtıcı bilgileri ve resimleri içeren bir albüm hazırlayınız*" konulu proje ödevinde iş bölümü, çalışma planı, konu ile ilgili araştırma yapılması istenmektedir (Cazgır vd., 10dk, 2010:17). Kuşkusuz bu proje ödevi öğrencilerin hem birbirleriyle iletişim ve etkileşim halinde olmalarına hem de geçmişten günümüze kültürel unsurların değişim ve dönüşümünü görmelerine vesile olmaktadır.

Ortaöğretim tarih ders kitaplarına bilişsel açıdan bakılacak olursa önemli sayılabilecek sorunlar göze çarparaktır. Tabi her bir öğrencinin aynı düzeyde olması beklenemez, bireylerin gelişiminde bireysel farklılık vardır. Burada da önemli nokta ulaşılabilecek hedeflerin çokluğu bireysel farklılıkları arttıracaktır (Selçuk, 2001: 21-24). Bu bakımdan ders kitabında öğrenciye kazandırılması düşünülen kazanımların sınırlı tutulması ve bu kazanımlara ulaşmada farklı öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanmak faydalı olacaktır. İncelenen ders kitaplarının* bazılarındaki kazanım sayısının fazla olduğu bir gerçektir. Mesela 9. Sınıf Tarih ders kitabında 72 saatte 44 kazanım (Meb, 9mp, 2007: 7), 10. Sınıf Tarih ders kitabında 72 saatte 64 kazanım (Meb, 9mp, 2010: 16), 11. Sınıf Tarih ders kitabında 144 saatte 33 kazanım (Meb, 11mp, 2011: 19), Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabında 144 saatte 42 kazanım (Meb, ÇTDTmp, 2008: 16), Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında 72 saatte 62 kazanım (Meb, İTAmp, 2012: 20) öğrencilere kazandırılmaya çalışılacağı ilgili müfredatlarda belirtilmiştir. 9, 10. sınıf ders kitaplarında ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında ders saati ve kazanımlar birbirine çok yakın olup bu durum öğrencilerde öğrenmede bireysel farklılıkları ortaya çıkaran önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır.

Ders kitabının yazımında kesin doğruya yönlendiren ifadeler yer verildiği ve kitabın etkinlikler bölümleri dışında kalan kısımlarında genelde bilgi düzeyinde bir anlatımın benimsendiği görülmektedir. 10. Sınıf tarih ders kitabında yer alan "*Selçuklu Devleti hâkimiyeti altındaki Süryanilerin dinlerine ve inançlarına karışmamış hiçbir baskı ve zulüm yapmamıştır. Osmanlı Döneminde ise diğer tüm gayrimüslim unsurlara verilen inanç özgürlüğü Süryanilere de verilmiş dini yaşamlarına müdahale edilmemiştir. Süryanilere ait olan kiliseler Ermeni Patrikhanesi'ne bağlanarak Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri bir düzene koyulmuştur*(Cazgır vd., 10dk, 2010:65)." ifadesi bu türden ifadedir.

Öğrencilerin gelişimleri için en önemli ifade grubunu öğrencileri analiz ve yoruma sürükleyecek ifadeler oluşturmaktadır. Ders kitabında bu tip ifadeler genelde etkinlik kısımlarında yer almaktadır. Etkinlik kısımları her üniteye bilgi düzeyinde verilen bilgileri pekiştirme maksadıyla kullanılmıştır. Öğrencilerin bilişsel gelişimine en önemli katkı bu ifadelerden sağlanmaktadır. Örneğin, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi kitabındaki aşağıdaki alıntı bu türden ifadelerdendir (Okur vd., ÇTDTdk, 2010: 79).

* Metnin bundan sonraki kısmı için atıflarda Milli Eğitim Bakanlığı [Meb]; herhangi bir sınıfın müfredat programı [mp]; ders kitabı [dk]; Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi [ÇTDT]; Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük [İTA] şeklinde kısaltılmıştır.

Ortaöğretim Tarih ders kitaplarının bilişsel yönden değerlendirmesinde en önemli göstergelerden biri ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme sorularıdır. Ders kitaplarında yer alan soruların genel olarak bilgi ve kavrama düzeyinde sorular olduğu görülmektedir. Üst düzey sorulara ise fazla yer verilmediği görülmektedir. Soruların genel olarak açık uçlu olarak sorulması ise öğrenciye önemli katkılar sağlamaktadır. Bu konuda detaylı olarak inceleme fırsatı bulduğumuz 11. Sınıf Tarih ders kitabında bu durum belirgin olarak görülmektedir (Okur vd., 11dk, 2010).

11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'ndaki Ölçme Sorularının Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi														
	Frekans	%	ÜNİTELERE GÖRE DAĞILIM											
									1	2	3	4	5	6
Bilgi	341	65,08							66	56	58	49	62	50
Kavrama	125	23,85							33	12	10	22	29	19
Uygulama	2	3,05							0	1	0	1	0	0
Analiz	36	6,87							4	5	10	7	5	5
Sentez	22	1,15							4	2	4	6	5	1
Değerlendirme	0	0							0	0	0	0	0	0
Toplam	524	100												

11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nın Ölçme Yöntemine Göre İncelenmesi									
	Frekans	%	B	K	U	A	S	D	
Açık Uçlu	362	69,08	200	121	0	35	6	0	
Doğru-Yanlış	41	7,82	41	0	0	0	0	0	
Boşluk Doldurmalı	45	8,59	39	4	1	1	0	0	
Eşleştirmeli	0	0	0	0	0	0	0	0	
Çoktan Seçmeli	61	11,64	61	0	0	0	0	0	
Alternatif	15	2,87	0	0	15	0	0	0	
Toplam	524	100	341	125	16	36	6	0	

Ders kitaplarının tek işlevi bilgi aktarmak değildir. Ders kitabı aynı zamanda öğrencilerin dikkatini çekebilmelidir yani beğenilmelidir. Görsellik çoğu yerde metinden önce geldiği de bir gerçektir. Ders kitaplarında görselliğin çeşitli fonksiyonları vardır: motivasyon fonksiyonu, dekoratif fonksiyonu, bilgilendirici fonksiyonu, yansıtma fonksiyonu, örnek gösterme fonksiyonu gibi (Oğuzoğlu, 2003: 131-144). Bu bakımdan ders kitabında görselliğe çok dikkat edilmelidir. İncelenen ders kitapları bu nitelikler bakımından önemli bir görselliğe sahip durumdadır. Tablolar, haritalar, diyagramlar, şekiller çokça kullanılmış ve öğrencileri öğrenilen bilgileri eleştirel düşünmeye sevk edecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan görsellerin dekoratif maksattan çok öğrencilerin bilişsel gelişimini destekleyici ve çok yönlü fonksiyonlarının olduğu görülmektedir.

Geçmişin mirasının geleceğe aktarılması ve yakın geçmişe ilişkin kültürel değerlere ders kitaplarında değinilmesi bireylerin sosyal gelişimi açısından önemlidir. Bu konuda Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi kitabı önemli yere sahiptir. Erkekler Futbol Milli Takımının dünya 3. Oluşundan Sezen Aksu'ya kadar pek çok sosyal olay üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte tarih 9, 10, 11 kitapları da geçmişin aktarılması açısından önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Özellikle de uygulamaya dayalı etkinliklerin geçmişle günümüz arasında bağ kuracak şekilde oluşturulması ve sınıf içi iletişim ve etkileşimi ön planda tutması öğrencilerin sosyal gelişimi açısından önemlidir.

Ders kitaplarına dil gelişimi açısından bakıldığında ise kelimelerin genel olarak öğrencilerin anlayacağı düzeyde kullanıldığı görülmektedir. İncelenen ders kitaplarının hepsinde sözlük bulunmaktadır; bununla birlikte ünite başlarında konu içerisindeki kavramları açıklayacak veya öğrencileri o konuya hazırlayacak kavramlar/sözcükler bilgisi bulunmamaktadır. Sadece 10. Sınıf tarih ders kitabında her bir ünitenin başında ilgili üniteyle ilgili temel kavramlar verilmiştir. Ünite başlarında kavramlar hakkında açıklama yapmamak öğrencilerin konuyu anlamlandırabilmesinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Bu kapsamda konu ile ilgili temel kavramların en azından tanıtılmasının dersin öğrenilmesinde önemli katkıları olacaktır.

Ders kitabında öğrencilerin kelime dağarcıklarını geliştirici bir dil kullanılmalıdır. Ders kitaplarının giriş kısmında kitap içerisindeki uyarıcıları açıklayan metinler de ilginç bir biçimde dizayn edilmiştir. Mesela, 11. Sınıf tarih ders kitabında ünite sonlarında yer alan performans görevleri organizasyon şemasında yer almazken (Okur vd., 11dk, 2010: 1); Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabında ise performans; "*kazanımları pekiştirmeye yönelik çalışmaları amaçlar* (Okur vd., ÇTDTdk, 2010: sy)" ifadesi ile açıklanmıştır. Bu açıklamada *kazanım* ve *pekiştirme* kavramını bilmeyen öğrencinin performans kavramı hakkında ne düşüneceği de muğlaktır. Yine aynı kitapta proje kavramı için "*kazanımları pekiştirmeye yönelik kapsamlı ve aşamalı çalışmaları amaçlar*" ifadesi de proje ile performansı ayırt etmek için yeterli değildir. Yine 10. Sınıf tarih ders kitabındaki organizasyon şemasında canlandırma kavramı için "*metnin drama olarak canlandırılmasını amaçlar* (Cazgır vd., 10dk, 2010: 1)" ifadesi canlandırma kavramını anlatmak için yeterli değildir. Öğrencinin "*drama*" kavramını bilmemesi olası olup aynı zamanda bir kavramı yine kendiyile anlatmak da muhtemelen öğrencinin zihnindeki soru işaretlerini gidermeyecektir. Bu açıdan bakıldığında ders kitaplarının giriş kısmındaki organizasyon şemalarının daha anlaşılır hale getirilmesi ve her bir ders kitabı için anlam birliği sağlanması daha yararlı olacaktır.

Toplumda istenen ahlaki değerlerin öğrencilerde kazandırılmasında ders kitapları önemli bir işleve sahiptir. Toplumun bir arada tutan en önemli faktörlerin başında değerlerin geldiği düşünüldüğünde genç bireylerin ahlaki gelişiminde değerlerin ne kadar önemli olduğu görülecektir. Bu değerlerin aktarılmasında ve öğrencinin doğru ile yanlış ayırıp kendi değerlerini oluşturmada ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir. Bu noktada inceleme alanımızda yer alan ortaöğretim tarih ders kitaplarında yardımseverlik, dürüstlük, adalet, uyum, güven, eşitlik gibi değerlerin yeterli düzeyde olmasa da ders kitaplarında önemli ölçüde işlendiği görülmektedir. Şöyle ki adalet ve hoşgörü değeri istenen değer olarak sıkça vurgulanmıştır. Kuşkusuz öğrenciler adil ve hoşgörü olmanın önemini bu söylem silsilesi içerisinde kavrayacaklardır. Fakat en az bu değerler kadar önemli olan diğer değerlerin de öğrencilerin sağlam bir ahlak gelişimi açısından yeterli düzeyde işlenmesi gerekmektedir.

Ahlak gelişimi açısından ortaöğretim tarih ders kitaplarına incelemesinde önemli bir biçimde değer aktarımı göze çarpmaktadır. Mesela ortaöğretim 9. Sınıf kitabının tarih bilimi, yöntemi, ilkeleri ve çeşitli uygarlıkların sunulmaya çalışıldığı görülmektedir. Değer aktarımı ve ahlaki gelişim açısından yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ders kitabında özellikle uygarlıklar üzerinden önemli değer aktarma imkânı varken bu imkân yeterince kullanılamamıştır. Mesela, Roma Uygarlığı

anlatılırken özellikle de demokrasi ile ilgili pek çok değer, Mısır uygarlığı anlatılırken yardımlaşma, Urartu uygarlığı anlatılırken çalışkanlık gibi değerlerle birlikte verilebilirdi. Kitabın 15. sayfasındaki tarihin konusunun anlatıldığı resimde savaş anlatılırken barış ihmal edilmiştir. Kuşkusuz öğrenci bu resimden pek çok yorum çıkarabilir; fakat değer aktarımı açısından tarihin konusunu anlatmaya çalışan bu resim çalışması daha da genişletebilir. İslam uygarlığının anlatımında kardeşlik, adalet, demokrasi, yardımlaşma gibi değerlerin anlatıldığı görülmektedir. Yine kitabın 6. ünitesi olan Türkiye Tarihi kısmında kültür ve medeniyet bölümünde de 183 ve 184. sayfalarda kardeşlik, çalışkanlık, yiğitlik, iyi huylu olma, ihtiyacı olana yardım ahilikle birlikte anlatılmaya çalışılmıştır.

2. Tarihin Konusu

Yorumlayalım

Aşağıdaki görsellere göre tarihin konusu ile ilgili neler söylenebilir?

Ortaöğretim Tarih 10. sınıf ders kitabına bakılacak olursa; 7. sayfasındaki *Şeyh Edebali'nin Osman Bey'e Nasihatı*'nde adalet, uyum, bağışlama gibi önemli değerlere vurgu yapmaktadır. 24. sayfadaki *Osmanlı Hoşgörüsü* adlı bölümde Osmanlı Devleti'nin tebaasına sağlamış olduğu adalet, hoşgörü, din ve vicdan özgürlüğü yoğun bir biçimde vurgulanmış bu değerlerin önemli olduğu öğrenci açısından dikkat çekici hale getirilmiştir. 26. sayfadaki *Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'e Vasiyeti*'nde zalim olmama, işi ehline verme, israftan kaçınma ve kanaatkâr olma; yine aynı sayfada kimseye ayırım yapmama, adalet ve kanunlara uyma öğrencilere olumlu ve istenen değerler olarak sunulmuştur. 66. sayfadaki yardımlaşma değeri de *Günlük Yaşam* bölümünde " ...mahalle yapılanmasında sınıf farklılıkları yoktu. Yardımlaşma her mahalle sakininin bir görevi gibi algılanır düğün, cenaze ve hastalık gibi durumlarda birlik içerisinde sıkıntılar giderilmeye çalışılırdı." şeklinde ifade edilmiştir. Ortaöğretim 11. sınıf tarih ders kitabına bakıldığında ise 70. sayfadaki yardımlaşma değeri "Eski Türk toplumunda "yardımlaşma ve yarışma" iç içeydi. Yardımlaşma toplumu daima birlik ve dayanışma içinde tutuyor yarışma ise rekabet ortamı oluşturarak toplumun bütünüyle ilerlemesini sağlıyordu. Her ikisi de birleşince ortaya daima canlı, hareketli, dinamik ve güçlü bir toplum çıkıyordu." cümleleri ile dinamik bir toplumun gereği olarak anlatılmıştır. Yine 112. sayfadaki *Osmanlı Devleti'nde Hukuki Yapı* adlı bölümde hak, hukuk, adalet ve eşitliğe verilen önem öğrencilerde olumlu duygular uyandıracak şekilde sunulmuştur. 144. sayfadaki Osmanlı vakıf sistemi ve sosyal yardım ilişkileri çerçevesinde öğrencilere yardımlaşma değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitabının daha çok barış ve demokrasi değerleri üzerinde durduğu ve daha çok güncel olaylarla ilgili olduğu görülmektedir. Mesela 33. sayfadaki Türkiye Cumhuriyeti'nin Milletler Cemiyeti'ne girişi barış değeri ile anlatılmış barış değerinin istenen bir değer olduğuna vurgu yapılmıştır. Yine kitabın pek çok yerinde olduğu gibi Orta Doğu'da Su Sorunu konusunda "su"nun devletlerarası ilişkileri, güvenliği ve barışı etkileyen bir unsur olarak verilmesi ile arka planda öğrencilere barışın önemi hakkında önemli yönlendirmeler yapılmaktadır. Ortaöğretim Türkiye

Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük kitabında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecindeki siyasi ve sosyal olaylar anlatılmaktadır. Cumhuriyet değerinin önemi, kadınlara verilen haklar, demokrasiye gidiş süreci genel anlamda anlatılmak istenen önemli değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Milli Mücadele Savaşı sırasındaki halkın desteği, birlik ve beraberlik, yardımlaşma önemli değerler olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Tarihe büyük ilgi duyan Atatürk "Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur." diyerek insanların geçmişini bilmesinin ve kendini tanımmasının önemine işaret etmiştir (Okur vd., 9dk, 2013: 16). Ders kitaplarında öğrencilerin kişiliklerini geliştirmeye yönelik olarak Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf ders kitabından Veda Hutbesi (s. 115), Hz. Ebubekir'in talimatnamesi (s. 116), Hz. Ömer'in adalet ve hoşgörüsü (s. 117), Kutadgu Bilig'den öğütler (s.141), Sebük Tekin'in oğlu Sultan Mahmud'a nasihatı (s. 145) gibi önemli vurgular da bulunmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireyde istendik davranış oluşturma süreci olan eğitimde ders kitapları önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun geleceğini oluşturan öğrencilerin sağlıklı bir biçimde toplumsallaşma sürecinde ders kitaplarının gelişim düzeyine uygunluk göstermesi çok önem arz etmektedir. Her yaşın gerçekleştirmek durumunda olduğu birçok gelişim görevi olduğu düşünüldüğünde ders kitabı hazırlayanların bu konuda ince eleyip sık dokuması gerekmektedir.

Ortaöğretimde okutulmakta olan ders kitaplarının incelenmesi sonucu genel anlamda öğrencilerin gelişim dönemlerine uygun hazırlanmış oldukları görülmektedir. Bununla birlikte bilişsel gelişim açısından öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek metinlerin oluşturulması gerekliliği ve kitaplardaki ölçme sorularının buna uygun olarak düzenlenmesi; dil gelişimi açısından öğrencinin kazanmış olduğu dili geliştirici bir anlatımın benimsenmesi ve ünite başlarında öğrencilere kazandırılması beklenen kavramların tanıtımının yapılması ve kitapların başındaki organizasyon şemasının daha anlaşılır hale getirilmesi; ahlak gelişimi açısından adalet, barış ve hoşgörü değerleri dışındaki değerlerin de ders kitaplarında yeterince işlenmesi gerekmektedir.

Ders kitaplarının sadece bu makalede tespit edilen eksikliklerinin giderilmesi yani bir şekilde tadil edilmesi ya da yeni ders kitaplarının öğrenciye sunulmaya başlandığı andan itibaren akademik düzeyde yazılan tüm eserlerin gözden geçirilmesiyle diğer alanlardaki eksiklikler de tespit edilip yeni ders kitaplarının oluşturulması yollarından biri seçilmelidir.

Bu çalışma konuya dikkat çekmek amacıyla genel olarak birçok gelişim dönemi özelliklerinin ders kitaplarındaki durumunun genel olarak incelenmesi yoluyla oluşturulmuştur. Bundan sonraki çalışmalarda gelişim özellikleri tek tek ele alınıp incelenmesi alanyazına önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKTIN, Kibar (2010). *Türkiye, İngiltere Ve ABD Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarında Yapılandırıcı Yaklaşım II. Dünya Savaşı Örneği*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- AKYÜZ, Yahya (2013). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S.2013*, 25. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- ALASLAN, Funda & ÇAMDEVİREN, Şenel & ŞİMŞEK, Ahmet (2012). *Türk Maarif Şuralarında Tarih Eğitimi*. Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 2 (2), s. 189-225. http://www.kalemacademy.com/sayilar/Sayi3_06TurkMaarifSuralarindaTarihEgitimi.pdf adresinden 13.06.2014 tarihinde alınmıştır.
- AYDIN, Betül (2009). "Gelişimin Doğası", içinde *Eğitim Psikolojisi*, Ed. Binnur YEŞİLYAPRAK, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- BAYMUR, Fuat (1945). *Tarih Öğretimi*, Ankara: Maarif Matbaası.
- BİLGİN, Mehmet (2009). "Bedensel ve Devinişsel Gelişim", içinde *Eğitim Psikolojisi*, Ed. Binnur YEŞİLYAPRAK, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- CAN, Gürhan (2009). "Kişilik Gelişimi (Psikososyal ve Ahlak Gelişimi)", içinde *Eğitim Psikolojisi*, Ed. Binnur YEŞİLYAPRAK, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- CANKILIÇ, Ersin (2010). *Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitapları İle İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Tarih Ünitelerindeki Görsel Malzeme Sunumunun Karşılaştırılması*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- CEMALOĞLU, Necati (2003). "Öğretimde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi", içinde *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu*, Ed. Necdet HAYTA, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- COŞGUN, Melek (2012). *Gençlerin Kimlik Gelişimi Ve Sosyalleşme Sürecine Televizyon Dizilerinin Etkisi (Sakarya İli Kocaali İlçesi Örneği)*. Akademik Bakış Dergisi, s. 28, ss. 1-21. <http://www.akademikbakis.org/eskisite/28/16.pdf> adresinden 13.06.2014 tarihinde alınmıştır.
- ÇIKIL, Yahya (2006). "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar", içinde *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Kadir KESKİNKILIÇ, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- DİLEK, Dursun (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- GELİŞLİ, Yücel (2006). "Eğitimin İşlevleri", içinde *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Çağatay ÖZDEMİR, Ankara: Ekinoks Yayınları.
- GÜLTEKİN, Fatma (2010). "Tarih Öğretiminde Değerler", içinde *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. Ed. Mustafa SAFRAN, 1. Baskı, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- GÜNEŞ, Handan Munise & ÇELİKLER, Dilek (2010). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Dersine Yönelik Öğrenci Görüşleri*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 5, ss. 81-90.
- KALE, Mustafa (2007). "Eğitimin Temel Kavramları", içinde *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Emin KARİP, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- KARABAÇ, Gülin (2012). "Tarih Eğitimi ve Ders Kitabı Kullanımı", içinde *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ed. İsmail H. DEMİRCİOĞLU & İbrahim TURAN, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- KARASAR, Niyazi (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 25. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- KÜÇÜKKARAGÖZ, Hadiye (2009). "Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi", içinde *Eğitim Psikolojisi*. Ed. Binnur YEŞİLYAPRAK, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- OKTAY, Ayla (2007). "Eğitimin Temel Kavramları Ve Eğitim Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi", içinde *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Ayla Oktay, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- SAFRAN, Mustafa (2009). "Türkiye'de Tarih Öğretimi ve Meseleleri", içinde *Tarih Öğretim Yöntemleri*. Ed. Muammer DEMİREL & İbrahim TURAN, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- SELÇUK, Ziya (2001). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- SENEMOĞLU, Nuray (2011). *Gelişim Öğrenme Ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- ŞİMŞEK, Selçuk (2008). "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar", içinde *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Nevin SAYLAN, Ankara: Anı Yayıncılık.
- TÜTÜNCÜ, OĞUZOĞLU Dilek (2003). "Görsel Açından Tarih Ders Kitapları", içinde *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu*. Ed. Necdet HAYTA, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YAPICI, Şenay & YAPICI, Mehmet (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 1. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin (2003). "Tarih ve Siyaset", içinde *Tarihler ve Yorumları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tarih Dersi Öğretim Programları**
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Dersi Programı*, Ankara, 2007.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Programı ve 10. Sınıf Seçmeli Tarih Dersi Öğretim Programı*, Ankara, 2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı*, Ankara, 2011.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Öğretim Programı*, Ankara, 2008.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı*, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Tarih Ders Kitapları**
- OKUR, Yasemin. & GENÇ, İhsan & ÖZCAN, Tuğrul & YURTBAY, Mevlüt & SEVER, Akın (2013). *Ortaöğretim Tarih 9*, 6. Baskı, Ankara: Devlet Kitapları (Pdf).
- CAZGIR, Vicdan & GENÇ, İhsan & ÇELİK, Mehmet & GENÇ, Celal & TÜREDİ, Şenol (2010). *Ortaöğretim Tarih 10*, 2. Baskı, İstanbul: Bedirhan Matbaacılık.
- OKUR, Yasemin & AKSOY, Mehmet & KIZILTAN, Hakan & SEVER, Akın & ÖZTÜRK, Mehmet & KARAMAN, Mülver (2010). *Ortaöğretim Tarih 11*, 1. Baskı, İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- OKUR, Yasemin & SEVER, Akın & AYDIN, Ertan & KIZILTAN, Hakan & AKSOY, Mehmet & ÖZTÜRK, Mehmet (2010). *Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 12*, 2. Baskı, Ankara: Özkan Matbaacılık.
- KOMİSYON (2013). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*, 2. Baskı, Ankara: Devlet Kitapları (Pdf).